

*До разової спеціалізованої вченої ради Дніпровського державного університету внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26*

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Гарашук Діани Петрівни на

тему: «КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ ПРОМИСЛОМ», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 Право

Актуальність дослідження. Україна має значні та різноманітні природні ресурси, які протягом тривалого історичного періоду зазнавали масштабної екстенсивної експлуатації, що призвело до їх негативних техногенних змін регіонального рівня та суттєвого зменшення їх еколого-захисного потенціалу. Сьогодні антропогенне й техногенне навантаження на навколишнє природне середовище у кілька разів перевищує відповідні показники в розвинених країнах світу, а забруднення довкілля досягло загрозливого рівня, що негативно позначається, у першу чергу, на здоров'ї населення. Одним із найпоширеніших кримінальних правопорушень, що завдає шкоду природним ресурсам в Україні є незаконне зайняття рибним промыслом, передбачене ст. 249 КК України.

Зазначене протиправне діяння є дуже розповсюдженим на всій території України, де розташовані водні ресурси: моря, озера, ставки, річки. Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування будь-якого кримінального правопорушення, включаючи і незаконне зайняття рибним промыслом є важливим завданням правоохоронних органів. Це ставить перед наукою та правоохоронною діяльністю завдання щодо розробки науково обґрунтованої методики розслідування незаконного зайняття рибним промыслом.

Загальні питання розслідування окремих видів злочинів проти довкілля досліджували у своїх працях І. В. Басиста, В. П. Бахін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, І. І. Когутич, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, В. О. Малярова, Г. А. Матусовський, В. Т. Нор, О. В. Одерій, В. М. Плетенець, І. В. Пиріг, М. А. Погорецький, В. Д. Пчолкін, Б. Г. Розовський, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, В. М. Стратонов, С. М. Стахівський, О. С. Тарасенко, Г. К. Тетерятник, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалова, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, Ю. М. Черноус, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько, В. М. Шевчук, Б. В. Щур, В. В. Юсупов та інші. Однак, незважаючи на сформовані науковцями принципово важливі твердження та положення в зазначеному напрямку, залишається низка невирішених питань щодо розслідування незаконного зайняття рибним промислом.

З огляду на наведене дисертаційне дослідження Д. П. Гаращук є актуальним і своєчасним.

Мета та завдання дослідження повною мірою узгоджуються з планом дисертації. Об'єкт та предмет дослідження обрані правильно.

Об'єкт та предмет дослідження обрані правильно і відповідають вимогам МОН України. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час розслідування незаконного зайняття рибним промислом. Предметом дослідження є криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, Плану заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи (Указ Президента України від 12.01.2011, № 24/2011); тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454); планів науково-

дослідницьких робіт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та у межах загальноуніверситетської наукової теми «Криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (реєстраційний номер 0123U105007).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради ДДУВС 29 жовтня 2020 року (протокол № 2).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження забезпечена вірним методологічним підходом і методами дослідження. Зокрема, для досягнення поставленої мети дисертант використав загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. Їх застосування було обумовлено системним підходом, що дозволяє реалізувати докладний розгляд методики розслідування шахрайства, пов'язаного із здійсненням угод купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет.

Результати дисертаційного дослідження Д. П. Гаращук є аргументованими та переконливими, вони отримані завдяки широкому використанню наукових джерел, емпіричного матеріалу та вмілому використанню різноманітних методів наукового дослідження.

Зокрема, емпіричний матеріал відповідає вимогам репрезентативності. складають результати узагальнення оперативної, слідчої та судової практики. Досліджені матеріали кримінальних проваджень та судових справ з проблематики дослідження протягом 2013-2023 років, дані офіційної статистичної звітності Офісу Генерального прокурора за 2018-2023 роки, зведені результати опитувань слідчих та дізнавачів НП України. Окремо слід підкреслити, що в роботі використано *власний практичний досвід* здобувачки, набутий за період роботи в слідчих підрозділах ГУНП в Дніпропетровській області (з 2013 року по 2020 рік).

Достовірність наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується вдалою і продуманою структурою наукової

розробки, логікою викладення матеріалу, потужним масивом емпіричної та джерельної бази.

Структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем розслідування незаконного зайняття рибним промислом.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні здобувач використав емпіричні матеріали, а також правові та наукові джерела. Висновки до розділів та загальні висновки дисертації відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості та достовірності.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше на основі теоретико-емпіричного дослідження з урахуванням пропозицій інших науковців та практичних працівників розроблено методику розслідування незаконного зайняттям рибним промислом.

У результаті проведеного дослідження дисертантом сформульовано та обґрунтовано низку висновків й рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності відповідних органів, що характеризуються науковою новизною й мають важливе теоретичне та практичне значення. Серед них найбільш важливими теоретичними положеннями є наступні.

1. Розроблено елементи криміналістичної характеристики методики незаконного зайняття рибним промислом: предмет протиправного посягання, способи вчинення, обстановку та слідову картину кримінального правопорушення, характеристику особи правопорушника;
2. Виокремлено, надано характеристику та розроблено алгоритм дій слідчого у типових слідчих ситуаціях початкового етапу розслідування, якими є: наявні достатні дані про вчинення незаконного зайняття рибним добувним промислом та осіб, які вчинили дане протиправне діяння, виявили

на місце події або безпосередньо поряд з ним; наявні достатні дані про вчинення незаконного зайняття рибним добувним промислом, є дані про осіб, які вчинили дане протиправне діяння, однак вказані особи з місця події втекли та переховуються; наявні достатні дані про вчинення незаконного зайняття рибним добувним промислом, однак дані про осіб, які вчинили дане протиправне діяння зовсім відсутні або вкрай обмежені

3. Розроблено систему типових слідчих ситуацій, що виникають на подальшому етапі розслідування: підозрюваний, повністю визнає свою вину у вчиненні незаконного вилову риби, встановлено всіх учасників групи, які також повністю визнають свою вину, активно сприяли розкриттю кримінального правопорушення та готові в повному обсязі відшкодувати збитки; встановлено всіх співучасників групи, яким повідомлено про підозру, свою вину вони визнають частково, встановлені розбіжності у їх показаннях; всі учасники групи не визнають свою вину у вчиненні незаконного вилову риби, категорично заперечують щодо відшкодування збитків, відмовляються співпрацювати зі слідством; окремі співучасники групи заперечують свою причетність до вчинення незаконного вилову риби та завдані ними збитків докільню, однак наявні достатні дані про вчинення ними протиправного діяння; підозрюваний, повністю визнає свою вину у вчиненні незаконного вилову риби, але умисно не повідомляє про інших учасників групи, хоча наявні достатні дані про вчинення кримінального правопорушення групою осіб;

4. Розкрито перелік основних форм використання спеціальних знань при розслідуванні досліджуваної категорії протиправних діянь, серед яких, зокрема, виокремлено наступні: а) безпосереднє використання уповноваженою особою спеціальних знань під час проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій; б) призначення судових експертиз; в) залучення спеціаліста до проведення окремих процесуальних дій.

Дисертант напрацював самостійні наукові узагальнення та висновки,

які виносить на захист. Разом із збагаченням теорії кримінального процесу та криміналістики вони мають суттєве теоретичне та практичне значення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені у дисертації положення і рекомендації можуть бути використані та використовуються у:

– *науковій діяльності* – для подальшого удосконалення методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень на базі сформульованих і викладених теоретичних положень, висновків та рекомендацій (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 04.12.2023 р.);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу та криміналістики (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 12.12.2023 р.);

– *практичній діяльності* – для удосконалення діяльності правоохоронних органів України (Акти впровадження Дніпропетровського НДЕКЦ МВС від 11.03.2024 р., Управління стратегічних розслідувань у Дніпропетровській області ДСР Національної поліції України від 23.04.2024 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях.

З позитивної точки зору офіційний опонент звертає увагу на той факт, що основні положення та висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображено у двадцяти двох наукових публікаціях, серед яких: 3 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття у міжнародному науковому виданні,

18 тез наукових доповідей, опублікованих за результатами участі в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Робота виконана українською мовою, її структура й обсяг визначається метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, 3-х розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 269 сторінок, з яких основний текст – 195 сторінок, список використаних джерел (201 найменування) – 18 сторінок, додатки – 38 сторінок

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження Д. П. Гарашук на тему «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом» включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Загальний аналіз роботи.

У першому розділі «Криміналістична характеристика незаконного зайняття рибним промислом» автор дійшов висновку, що елементами зазначеної криміналістичної категорії, які притаманні саме для незаконного зайняття рибним промислом є: а) предмет злочинного посягання; б) обстановка вчинення кримінального правопорушення; в) спосіб вчинення кримінального правопорушення; г) типові сліди кримінального правопорушення; д) характеристика особи злочинця. Кожний з наведених елементів ретельно розглянутий. З цього приводу особливо звертає на себе увагу дослідження в частині розгляду способу вчинення злочину, де дисертант докладно надає опис типових дій по підготовці, вчиненню та приховуванню злочинної діяльності. У свою чергу слушним є висновок й щодо типової слідової картини, яка складається з матеріальних та ідеальних слідів, утворених внаслідок протиправних дій злочинця за допомогою знарядь та засобів незаконного лову риби. Цілком обґрунтовано й типовий «портрет» злочинця.

У другому розділі «Особливості організації розслідування незаконного

зайняття рибним промислом» автор аргументовано доводить, що найбільш розповсюдженим джерелом інформації про кримінальні правопорушення за фактами незаконного зайняття рибним промислом є повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, які надходять від співробітників територіальних органів Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм; співробітників НП України під час несення служби на території обслуговування – 46 %. Докладно розглянуто джерела отримання первинної інформації та алгоритм їх оцінки, який першочергово складається з: а) наявності факту незаконного лову водних біоресурсів; б) аналізу ознак істотної шкоди.

Науково-практичну цінність мають й підрозділи дисертаційного дослідження, присвячені типовим слідчим ситуаціям початкового та подальшого етапу досудового розслідування.

У третьому розділі «Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій» розглянуто проблемні питання певних слідчих (розшукових) дій та надано криміналістичні рекомендації щодо їх проведення.

Загалом дисертаційне дослідження Д. П. Гарашук відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю запропонованих висновків. Автором використано достатньо широкий спектр літературних джерел. Висновки й пропозиції науково обґрунтовані і підтвержені належними інформаційними даними.

Все це дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову працю, відзначити її новизну, самостійність виконання, належний теоретичний рівень.

Разом із тим, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження слід відзначити, що і як кожна робота такого масштабу, вона охоплює певне коло дискусійних питань, які не можуть залишитися поза їх критичного аналізу.

1. Так, у структурі дисертаційного дослідження автор окремо виділив розділ, присвячений криміналістичній характеристиці розглядуваних злочинів. Проаналізувавши думки вчених стосовно структурних елементів згадуваної криміналістичної категорії ним виокремлено та ретельно досліджено саме ті, які (на його думку) притаманні лише для незаконного зайняття рибним промислом, а саме: а) предмет злочинного посягання; б) обстановка вчинення кримінального правопорушення; в) спосіб вчинення кримінального правопорушення; г) типові сліди кримінального правопорушення; д) характеристика особи злочинця. В той же час, залишилася поза увагою позиція дисертанта щодо оцінки такого елемента криміналістичної характеристики як «наслідки злочину», який розглядали науковці, що раніше досліджували проблеми розслідування злочинів проти довкілля (О.В. Одерій, С.О. Книженко), тим більше що автор по тексту роботи про це згадує (с. 32) і навіть фрагментарно його торкається (с.67).

2. У підрозділі 1.3 «Характеристика особи злочинця» на підставі узагальнення та аналізу емпіричного матеріалу дисертант запропонував типовий портрет зловмисника, де (серед іншого) прямо визначив, що він «... визнає вину у скоєнні свого протиправного діяння та готовий повністю відшкодувати шкоду, завдану ним довкіллю» (с.91). Такий висновок логічно витікає з тих даних, що 96% злочинців повністю визнали свою вину та активно сприяли досудовому розслідуванню, і лише 3% повністю заперечували свою причетність до незаконного вилову риби (с.89).

В той же, час при розгляді типових способів приховування наслідків розглядуваних злочинів (с.67) одними з таких прямо визначені: а) надання злочинцями під час проведення допиту слідчому, дізнавачу неправдивих показів та повне невизнання здійснення незаконного вилову риби (67%), та; б) надання злочинцями в ході проведення допиту слідчому, дізнавачу неповної інформації та часткове невизнання здійснення незаконного вилову риби (22 %).

Звідси, під час прилюдного захисту потребує додаткового пояснення

виявлена колізія щодо кореляції наведених даних.

3. Автором цілком правильно приділено увагу використанню спеціальних знань під час розслідування незаконного зайняття рибним промислом. Важливість цього питання ним підкреслюється й зробленим цілком справедливим висновком про те, що серед типових причин визнання недопустимості доказів за результатами проведення ОМП є «...не залучення до огляду місця події спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями в галузі водних біоресурсів та екології» (с.166). Водночас в роботі дисертант не надав аналіз таких ситуацій (особливо – не розглянуто причини та не надано пропозицій щодо їх усунення), а лише обмежився тезою, що уповноважена особа, яка проводить ОМП, має змогу залучити в якості спеціаліста (виділено офіційним опонентом О.О.) посадових осіб Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (с.157).

4. Додаток «В» (с.242-248) містить узагальнені результати опитування уповноважених осіб де питання № 25 присвячено оцінці ситуації пов'язаної з наявністю/відсутністю проблем у згадуваних осіб під час взаємодії в розслідуванні кримінальних правопорушень досліджуваної категорії. Як свідчать наведені емпіричні дані найбільше складнощів виникає при взаємодії з прокуратурою та судом (58%), експертними установами (23%) та з територіальними органами Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (19%). Проте з тексту дисертаційного дослідження не зрозуміло, якого характеру ці проблеми та які шляхи їх усунення.

5. За діючим КПК України (2012 р.) законодавець виключив з функцій слідчого здійснення профілактичних заходів. Разом з тим, не зважаючи на таке концептуальне оновлення кримінального процесуального законодавства, окремі положення щодо профілактичної діяльності правоохоронних органів зберігаються в інших нормативно-правових актах. Зокрема, в Законі України «Про національну поліцію» одним із основних її повноважень визначено профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню

правопорушень (п.1. ч.1. ст. 23), а відтак обов'язок виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення за співробітниками органів МВС зберігається. Так само й у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» серед обов'язків оперативних підрозділів визначено вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів для попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень (п. 1 ст. 7). Тобто, в названих законодавчих актах прямо вказано правоохоронним органам здійснювати профілактику правопорушень. З огляду на це, як на наш погляд, дисертанту доцільно було приділити увагу і цій проблематиці.

6. Дисертація значно б виграла у плані практичної складової, якщо більш докладно було досліджено міжнародний досвід розслідування незаконного зайняття рибним промислом.

Висловлені зауваження стосуються окремих аспектів, за своїм змістом здебільшого носять дискусійний або рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Гаращук Діани Петрівни «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального процесу, криміналістики та практичної діяльності відповідних органів, а саме вирішують проблеми методики розслідування у справах зазначеної категорії.

Кваліфікаційна наукова праця є самостійною роботою, пройшла належну апробацію, її зміст цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності. Оформлення дисертації відповідає встановленим МОН України вимогам.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, вирішує важливе наукове завдання, є актуальним, завершеним, таким, що має теоретичну і практичну значущість та відрізняється науковою новизною. Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283, 19.05.2023 № 502, 03.05.2024 за № 507), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а його автор, **Гарашук Діана Петрівна**, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 Право.

Офіційний опонент:

**Професор кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

О.В. Одерій

Начальник ВДСД ДонДУВС

Ю.Г. Меркулова